

Et land i krig: Hvordan Danmark blev krigsførende – og politikere og generaler famlede i blinde

Lars Halskov og Jacob Svendsen
København: Politikens Forlag, 2012

Anmeldt av ANN KARIN LARSEN

Cand.polit., høskolelektor, Luftkrigsskolen i Trondheim
alarssen@lksk.mil.no

Danmark fører det de selv refererer til som en «aktivistisk udenrigspolitik», og forsvaret har vært et hyppig brukt verktøy. Danmark sendte spesialsoldater til Afghanistan i 2002, valgte å delta i krigen mot Irak i 2003 og sendte også soldater til Helmand-provinsen i Afghanistan fra 2006. Norge har deltatt i de samme krigen, men ikke bidratt med soldater i den første fasen av krigen mot Irak, og har heller ikke sendt soldater til den sørlige delen av Afghanistan. Spørsmålet jeg derfor håpet boken kunne gi svar på, er hvorfor Danmark valgte å delta i de skarpeste og mest omdiskuterte operasjonene.

Lars Halskov og Jacob Svendsen, journalister i den danske avisen *Politiken*, har åpenbart lurt på det samme, for i bokens forord spør de:

Hvordan gikk det til, at et land gikk fra at være optaget av humanitære oppgaver og FN-missioner til at være i front i offensive krige? Et land, hvor et bredt spektrum av politikere fra begge fløye er begyndt at betrakte militæret som et like så almindelig verktøy i den politiske verktøjskasse som ulandshjelp og diplomati (s. 7).

Boken består av nesten 700 sider, men gir dessverre ingen grundig analyse av ovennevnte spørsmål.

Ti av seksten kapitler dekker trefninger og hendelser i Afghanistan, Irak og Libya. De resterende seks kapitler handler om forspillet til krigen, i USA, i NATO og i Danmark. Felles for alle de seksten kapitlene er at de først og fremst er beskrivende og lite analytiske. «Show, don't tell» kan være et utmerket virkemiddel i skjønnlitteratur, men det fungerer ikke like godt i faglitteratur, heller ikke i det forfatterne selv beskriver som en «journalistisk bog» (s. 8). Flere hundre sider med øyenvitneskildringer oppleves etter hvert ganske nærsynt, gitt problemstillingen.

Ett av hovedtemaene i kapitlene om krigføringen i Afghanistan og Irak, er fangers rettigheter og skillet mellom krigsfanger og ulovlige kombatanter. Til tross for at USAs tidligere forsvarsminister, Donald Rumsfeld, klart uttrykte at Genève-konvensjonene ikke gjaldt (s. 110, 117), overleverte danskene fanger til amerikanerne og britene i starten av både Afghanis-

tan- og Irak-krigene. Denne problematikken ble etter hvert løst ved at danskene unngikk å pågripe afghanere og irakere, men overlot dette til henholdsvis amerikanere og briter, etter hvert til afghanerne og irakerne selv. Denne praksisen ble valgt også i fellesoperasjoner der danskene hadde ledelsen (s. 288, 443). Slik forsøkte man å holde danske hender rene, i hvert fall juridisk.

Et annet hovedtema er hvordan utviklingen på bakken, både i Afghanistan og Irak, etter hvert ble av en slik art at danske styrker brukte mesteparten av tiden på egenbeskyttelse. Da blir det ikke mye tid igjen til verken å skape sikkerhet for lokalbefolkningen, skape utvikling eller bygge demokrati. Det hjalp heller ikke at det manglet en strategi for krigene i stort og at britiske planer for de områdene der danskene valgte å sende sine bidrag, stadig skiftet. Man får ikke inntrykk av at danskene hadde særlig innflytelse på de britiske planene. Alt dette er velkjent problematikk, og ikke unikt for Danmark.

Det er de resterende seks kapitler (1–2, 4–5, 9 og 14), sammen med forord og etterskrift, som er de mest interessante, etter min mening. Her finnes antydninger til svar på den problemstillingen forfatterne stiller i forordet. Dessverre tror jeg at tidsavgrensningen forfatterne har valgt, leder fram mot et for enkelt svar på problemstillingen de reiser.

Forfatterne skriver (s. 7) at de vil dekke perioden 2001 til 2011, altså fra Afghanistan, via Irak til Libya. Dette løftet holdes. Problemet er at forfatterne påstår at «[d]e nye politiske vinde skulle føre til den største revolusjon i forsvaret i nyere tid» (s. 59). Spørsmålene man kan stille er: Hva bestod revolusjonen av, og hvilke forklaringer ligger til grunn for denne?

Når det gjelder bruken av det danske forsvaret, altså deltakelse i internasjonale operasjoner, må man kunne stille spørsmål ved påstanden om hvorvidt dette var en «revolusjon». For deltok ikke danskene for eksempel både i Gulfkrigen i 1991 og i NATO-operasjonen *Allied Force* mot Serbia i 1999? Gulfkrigen var FNs første fredsopprettende operasjon etter den kalde krigen, og den andre i FNs historie. *Allied Force* var en intervensjon i en stats indre anliggender uten FN-mandat. Sammenliknet med bruken av det danske forsvaret under den kalde krigen, må kanskje deltakelse i disse operasjonene være en vel så stor revolusjon? Det som er nytt, er kanskje viljen til å delta med større styrker i skarpere operasjoner etter 2001. Uansett må det stilles spørsmål ved om deltakelsen i krigene i Afghanistan og Irak er noe grunnleggende nytt, eller om den er en videreutvikling i en prosess som startet straks den kalde krigen tok slutt.

Det som kanskje kan beskrives som en revolusjon etter 2001, må eventuelt være forsvarsforliket fra 2004. Her gjennomgikk det danske forsvaret den endelige tilpasningen til deltakelse i internasjonale operasjoner, og mobiliseringsforsvaret ble lagt ned. Også det danske ubåtvåpenet ble vedtatt

avviklet (kap. 5). Delvis kjenner vi igjen dette også fra Norge, med beslutningen om å erstatte invasjonsforsvaret med et innsatsforsvar i 2001.

Kanskje mer interessant enn hvorvidt endringene fortjener merkelappen «revolusjon», er spørsmålet om endringene skyldtes det nye politiske lederskapet i 2001. På tampen av 2001 ble Venstres Anders Fogh Rasmussen statsminister i Danmark, og det ble denne regjeringen som de neste årene initierte beslutningene om deltakelse i nevnte internasjonale operasjoner. Imidlertid må enhver dansk regjering ha samtykke fra det danske Folketinget forut for slik deltakelse. Med unntak av deltakelsen i første del av krigen mot Irak i 2003, var det brede politiske flertall bak disse beslutningene. Og dersom vi kaster et blikk tilbake på deltakelsen i *Allied Force* i 1999, var det en sosialdemokratisk regjering som initierte den beslutningen. Dermed virker det litt lettvtint å forklare en eventuell revolusjon av dansk deltakelse med nye politiske vinder, altså Venstre og Fogh Rasmussen.

Når det gjelder den nye innretningen av det danske forsvaret, legger forfatterne stor vekt på forsvarets egen medvirkning til endring. Man sitter igjen med inntrykk av et særdeles aktivistisk forsvar, og framstillingen er nærmest litt konspirativ. Nettopp her burde forfatterne underbygd denne delen langt grundigere, for hvor stor makt/innflytelse hadde egentlig forsvaret på denne utviklingen? Visstnok skal offiserer som var unge på 90-tallet ha vært frustrerte både med hvordan Danmark løste sine oppdrag på Balkan og med videreføringen av kald krig-forsvaret også etter den tid. I begynnelsen av 2000-tallet hadde flere av disse offiserene fått toppstillinger i det danske forsvaret (s. 214). Og fra disse rekker ble det såkalte Kapacitetsnotatet lagt fram: «Det indeholdt de første tanker om den største revolution af dansk forsvar i nyere tid. Mobiliseringsforsvaret og den lange værnepligt ... skulle erstattes med færre og dygtigere soldater, der kunne indsættes internationalt med kort varsel» (s. 214). Sammenfallet mellom ideene i dette notatet og ideene hos den nye politiske ledelsen blir dermed bokens hovedforklaring på det som beskrives som en revolusjon av det danske forsvaret. Men disse ideene endte som et bredt forsvarsforlik i 2004, der partiene Venstre, Det Konservative Folkeparti, Socialdemokraterne, Dansk Folkeparti, Det Radikale Venstre og Kristendemokraterne sto sammen. Kanskje ville det danske forsvaret blitt tilsvarende endret, uansett regjering? Kanskje representerer både det danske forsvaret og Venstre og Fogh Rasmussen en bredere tidsstrømning som startet lenge før 2001, og som heller ikke er begrenset til Danmark?

Jeg har en fornemmelse av at tidsavgrensningen, og bruken av begrep som «revolusjon», er dramaturgiske grep. I løpet av relativt få år skjedde mye: terrorangrep, flere kriger, spissere dansk deltakelse, endring av det danske forsvarskonseptet og en ny regjering. Man ser en opphoping og sammenfall av hendelser, men det betyr ikke nødvendigvis at alt er grunn-

leggende nytt. Sammenfall av hendelser behøver heller ikke bety at det ene er årsaken til det andre.

Det som også forundrer meg i en journalistisk bok, er fraværet av noter med kildehenvisninger. Riktignok har boken en kapittelinnndelt kildeliste bak i boken, men når ble det for eksempel godt nok kun å oppgi navnet på aviser man har benyttet? Journalister påberoper seg gjerne en spesiell grundighet når det gjelder kilder, men her vil leseren få store problemer med å gå forfatterne etter i sømmene.

På tross av alle innvendingene vil jeg likevel anbefale boken. Det skyldes at den tilbyr en sammenhengende framstilling av dansk deltakelse i internasjonale operasjoner fra 2001 til 2011. Vi blir kjent med sentrale hendelser, aktører, dokumenter og beslutningsprosesser. Man får en viss oversikt. Bokens antydninger til svar på problemstillingen som reises, er etter min mening dessverre utilfredsstillende besvart. Kanskje kan dette være boken å starte med, før man eventuelt graver dypere ned i dansk forsvars- og sikkerhetspolitikk?